

International Refereed Journal / Uluslararası Hakemli Dergi

Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi Karaelmas Journal of Educational Sciences

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kebd>

Investigation of Environmental Ethical Attitudes of Preschool Teachers¹

Buse DURU², Çiçek Dilek BAKANAY³

Received: 12 February 2021, Accepted: 11 May 2021

ABSTRACT

In this study, it was carried out in order to reveal the differentiation of preschool teachers' ethical attitudes towards the environment according to the independent variables of gender, seniority and type of school they work. The research was conducted with 290 pre-school teachers serving in private and public schools in Istanbul in the 2019-2020 academic year. In the study, descriptive and relational scanning model was used in accordance with quantitative research, and easily accessible sampling method was used in determining the sample. A personal information form and an ethical attitude scale towards the environment were used to collect the data. The Cronbach Alpha value of the scale of ethical attitude towards environment was determined as (.90). The analysis of the data in the study was made using the SPSS 22.0 statistical program, and the obtained data were analyzed by one-way analysis of variance (ANOVA) and independent t-test. As a result of the study, it was determined that preschool teachers participating in the study have a low level of ethical attitude towards the environment, an environmentally oriented ethical approach and a religious ethical approach, and a high level of human-centered ethical approach and ecofeminist ethical approach.

Keywords: Environmental awareness, ethical attitude, preschool teacher, environmental ethics

Ethical Committee Date / Number : Istanbul Aydın University Ethical Committee, 04 May 2020 , No:2020/04

EXTENDED ABSTRACT

Purpose and Significance

This research was conducted to reveal the differentiation of preschool teachers' ethical attitudes towards the environment based on gender, the year of professional experience and the discussions of the type of school they work in. In the study, 3 questions were answered:

1. Do preschool teachers' ethical attitudes towards the environment vary by gender?
2. Do the ethical attitudes of preschool teachers towards the environment vary according to the year of professional experience?
3. Do preschool teachers' ethical attitudes towards the environment vary depending on the type of school they work in?

It is observed that basic nature concepts are given especially by preschool teachers. From here, the environmental ethical attitudes of the children trained by high teachers will probably be higher than those of teachers with low environmental ethical attitudes. It is envisaged that these teachers will convey their sensitivity to the environment

¹ This article is a part of Buse Duru's master thesis supervised by Çiçek Dilek BAKANAY

² Istanbul, Aydın University, Turkey, busekurt1@stu.aydin.edu.tr 0000-0001-9260-7077

³ [Assistant Professor Dr. Istanbul Aydın University, Turkey, cicekdilek@aydin.edu.tr](mailto:cicekdilek@aydin.edu.tr) 0000-0001-9491-2569

to the students. It is believed that the research will contribute to the literature in identifying variables affecting ethical attitudes towards the environment in the case of preschool teachers and in the source of subsequent research.

Methods

In the research, a relationshipal screening model was used from quantitative research methods. Whether variables change together in the relational scan model; if there is a change, it is tried to determine how. The population of research is preschool teachers working in private and public schools in the 2019-2020 academic year. The sample of the study also consists of 290 preschool teachers working in 10 private and 10 public schools selected at the beginning of the research in the 2019-2020 academic year. In determining the sample, easy-to-reach sampling method was used. Personal information form and ethical attitude scale towards the environment were used in the collection of data.

Results

The research, conducted to examine the ethical attitudes of preschool teachers towards the environment and the relationships between their sub-dimensions and independent variables, reached the following conclusions: Preschool teachers who participated in the study were found to have a low level of ethical attitude towards the environment, an environmentally centered ethical approach and a religious ethical approach, a high level of human-centered ethical approach and an ecofeminist ethical approach.

- It has been determined that ethical attitudes towards the environment differ in terms of preschool teachers according to gender argument.
- According to the seniority argument, it has been determined that ethical attitudes towards the environment do not differ in terms of preschool teachers.
- It has been determined that ethical attitudes towards the environment differ in terms of preschool teachers according to the school type argument.

Discussion and Conclusions

When the results are evaluated in a whole, it can be said that preschool teachers generally have a high level of environmentally centered attitudes. Differentiation was detected when differences were examined according to the gender of preschool teachers. It has been found that the ethical attitudes of male teachers towards the environment are more positive than female teachers. When the differences of preschool teachers according to school types were examined, it was determined that there was significant difference. It has been determined that preschool teachers working in private schools have higher ethical attitudes towards the environment, environmentally centered ethical approaches, ecofeminist ethical approaches and religious ethical approaches than preschool teachers working in public schools. Considering the opportunities, facilities and competition between private schools today, it is predicted that private schools use and care more about out-of-school learning environments as much as in-school, and that the thoughts of using nature as an educational tool are more dominant than public schools. It was determined that the ecofeminist ethical approaches were low compared to the participants who had a lower seniority of 21 years and above among preschool teachers. The high ecofeministic approaches of teachers with low professional seniority are due to the lack of such importance in the previous education system and curriculum regarding the environment and nature; environmental awareness, sustainability, importance given to out-of-school learning environments, different curriculums opened in faculty and in-service trainings are thought to have affected the existing attitude and responsibility of newly raised teachers in this subject.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çevreye Yönelik Etik Tutumlarının İncelenmesi¹

Buse DURU², Çiçek Dilek BAKANAY³

Başvuru Tarihi: 12 Şubat 2021, **Kabul Tarihi:** 11 Mayıs 2021

ÖZET

Bu araştırma, okul öncesi öğretmenlerinin çevreye yönelik etik tutumlarının cinsiyet, mesleki deneyim yılı ve çalıştıkları okul türü bağımsız değişkenlerine göre farklılaşma durumlarını ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılında İstanbul ilinde özel ve devlet okullarında görev yapmakta olan 290 okul öncesi öğretmeni ile yürütülmüştür. Çalışmada nicel araştırmaya uygun olarak betimsel ve ilişkisel tarama modeli, örneklemin belirlenmesinde ise kolay ulaşılabılır örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Gürbüzöğlü-Yalmanlı tarafından geliştirilen '*Çevreye Yönelik Etik Tutum Ölçeği*' veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Elde edilen veriler, SPSS 22.0 istatistik programı kullanılarak (ANOVA) ve bağımsız t-testi yapılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin, düşük düzeyde çevreye yönelik etik tutuma, çevre merkezli etik yaklaşıma ve dinsel etik yaklaşıma sahip oldukları, yüksek düzeyde insan merkezli etik yaklaşım ve ekofeminist etik yaklaşıma sahip oldukları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çevre Bilinci, Etik tutum, Okul öncesi öğretmeni, Çevre Etiği

Etik Kurul İzni Tarih / Sayı : İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Komisyonu, 04Mayıs 2020, No: 2020/04

1. Giriş

Dünya genelinde sürdürülebilir bir çevreye ilişkin ciddi oranda tehditler meydana gelmektedir. Günümüzde çevresel koşullarda yaşanan tüm olumsuzluklar çevre sorunları adı altında değerlendirilmektedir. Gün geçtikçe çok sayıda insanın çevreye vermiş oldukları zararlardan dolayı doğada ciddi hasarlar oluşmakta ve ekosistemin yapısında tahribat meydana gelmektedir. Ortaya çıkan bu sorunların temel nedenleri arasında; nüfusta gözlenen hızlı artış, kırsal yaşamdan kent yaşamına göç dalgalarına bağlı çarpık kentleşme, kirli atıkların çevreye duyarsızca atılması, mevcut kaynakların bilinçsizce kullanımı ve gerekli eğitimin kazandırılmaması gibi sorunlar bulunmaktadır. Tüm bu sorunlar çevresel olumsuzlukların hızla artmasına yol açmakta ve dünyayı yaşanabilir bir yer olmaktan uzaklaştırmaktadır. İçinde bulunulan çevrenin mevcut sorunlarına karşı hassasiyet göstermek gerekmektedir (Özkan, 2018).

Gittikçe artan çevresel problemler, her geçen gün çok sayıda varlığı ve yaşamı tehdit etmekle birlikte, canlı yaşamını idame ettirmek açısından imkânsızlıklara doğru yönelmektedir. Söz konusu sorunlar insanın doğadan kopuk yaşam süremeyeceği gerçeğini gözler önüne sererek, bu konuda bilimsel, teknolojik duyarlılıklar geliştirilmelidir. Artış gösteren çevre sorunlarının çözüme kavuşturulmaması konusunda insanların geliştirilmiş oldukları bilimsel ve teknolojik gelişmelerin yetersizliği ön plana çıkmaktadır (İlhan, 2013).

Bireysel düzeyde sorumlu davranışların gerçekleştirilmesi için, ailelerin ve eğitim kurumlarının, örnek teşkil eden davranışları genç kuşaklara aktarmaları beklenmektedir. Çünkü alınan eğitimin erken yaşta olması yaşam biçimine yansımaları açısından önemlidir. Özellikle bireysel bilinçlenmenin sağlanabilmesi ile toplum genelinde çevreye duyarlı tutum ve davranışların sergilenebilmesi için mutlak suretle doğanın korunmasının odak noktasında eğitim yatmaktadır (Kıyıcı, 2009). Bireylere yaşam boyu verilecek olan etkin bir eğitim sayesinde çevre konusunda farkındalık oluşturulabilmektedir. Daima bir değişim döngüsü içinde bulunan çevresel koşullardan dolayı insanların da bu konuya bakış açılarında değişim meydana gelmektedir. Bu nedenle yaşam süresince eğitim alma gerekliliği doğmaktadır. Özellikle erken çocukluk olarak adlandırılan okul öncesi dönemde sunulan eğitimler ile empati yetisi gelişmiş, çevrenin korunmasına karşı duyarlı nesillerin yetişmesi sağlanabilmektedir çünkü değer yargılarının, etik

¹ Bu çalışma, Buse Duru'nun yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

² İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye, busekurt1@stu.aydin.edu.tr 0000-0001-9260-7077

³ Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye, cicekdilek@aydin.edu.tr 0000-0001-9491-2569

tutumların geliştirilmesi açısından erken yaşın önemi son derece büyüktür. Bireylerin empati kurabilme yetisi, çevreye karşı hassasiyetlerinin yerleşmesi açısından küçük yaşlardan itibaren bu konuya eğilimler gerçekleştirilmelidir. Çevreye yönelik istendik davranış ve tutumların kazandırılabilmesi için çevre eğitiminin okul öncesi dönemde başlaması oldukça önemlidir (Erten, 2004).

Çevre eğitiminin birincil amacı, çevre konuları ve küresel çevre sorunlarına karşı çevre okuryazarı bireyler yetiştirebilmektir (Fishman, 2005; Pooley ve O'Connor, 2000). Bu nedenle bireylerin hem bilgi hem de tutumlarını geliştirmek çevre eğitiminde önemli role sahiptir (Cardeiro ve Sayler, 1994). Jurca (2010) tarafından yürütülen okul öncesi çocuklar için çevre eğitiminde yapısalcı yaklaşım çalışmasında, özellikle okul öncesi eğitimde parçası olduğumuz küresel çevrenin varlığını fark etmelerine yardımcı olmak için tasarlanmış çevre eğitimine önem verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Çevresel eğitimlerin etkin bir şekilde verilebilmesi için kalifiye eğitimcilere ihtiyaç olmakla birlikte, eğitimcilerin üstün vasıflarla donatılması gerekmektedir. Özellikle çevresel karar alma sürecinde, bu kararları alma yetkisine sahip olan kuşakların eğitilmesi adına, donanımlı öğretmenlerin yetiştirilmesi ile tüm topluma yaşam süresince etkin eğitimin verilmesi sağlanabilmektedir (Gül, 2013). Çevre bilincinin kusursuz olarak oluşması için öğretmenlerin etkisi son derece büyüktür. Doğanın korunması adına, çevresel bilgilerin yanı sıra ahlaki değerler ve eylem bazında davranışlarda meydana gelen değişimlerin de biliniyor olması ile nitelikli çevre eğitimcilerinin yetişmesi mümkün olmaktadır (Selvi, 2007). Bu anlamda, eğitimci olmak için eğitim alan bireylerin çevrede meydana gelen sorunlara dair etik yaklaşımlar ve sorumluluk içeren tutumları sergilemeleri oldukça önemlidir. Bundan dolayı, öğretmen olmak için eğitim alan bireylerin, çevreye duyarlı tutum ve davranışları açısından gereken unsurların detaylı olarak incelenmesi gerekmektedir (Özdemir, 2013). Elliott(2010)'a göre doğada sürdürülebilir bir zihin çerçevesi oluşturan tek bir deneyim yoktur, ancak çoğu zaman içinde ve önemli ölçüde erken çocuklukta başlar (S:69). Bu nedenle araştırma okul öncesi öğretmenleri ile gerçekleştirilmiştir.

Öğretmenlerin öğrencileri üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda, model olma potansiyeline sahip olan öğretmenlerin ışığında yetişen çocuklarda, çevreye duyarlı davranışlar gözlenebilmektedir. Kısacası okul öncesi öğretmenlerinin, çevreye karşı takındıkları tutumların saptanması, bu amaçla tedbirler geliştirilmesi sonucunda, çevreye karşı olumlu davranışlar meydana gelebilmektedir. Okul öncesi dönemde verilecek eğitimlerde çocuklara birer rol model olan öğretmenlerin çevreye karşı istendik tutum ve davranışlara sahip olması göz önüne alındığında, öğretmenlerin çevre okuryazar bireyler olmasının önemini göstermektedir (Güngör, 2019).

İnsanlar yaşamları süresince doğadan tümüyle yararlanmakta ve yarattığı değişimlerden dolayı da duyarsızca çevreyi tahrip etmektedir. Çevrenin olmadığı bir durumda yaşamdan söz edilemez. İnsanların doğanın dokusunun tahribatında ve çevresel sorunların merkezinde bulunmasından dolayı, çevre etiği kavramının gerekliliği doğmuştur. Çevre etiği için gelecek kuşakların etiği demek de doğru olacaktır (Pieper, 1999). Çevre, sadece canlı değil cansız öğeleri de taşıyan yapıdır (Kortenkamp ve Moore, 2001; Thompson ve Barton, 1994). Genellikle sosyal yaşamda gözlenen birtakım dönüşümlerden dolayı, etik yaklaşımı önem kazanmaktadır. Çünkü yaşanan her soruna dair etik bir çözüm önerisinde bulunmak, yaşanan çıkmazlar için olumlu sonuçlar doğurabilmektedir. Geçtiğimiz son dönemlere bakıldığında, büyük oranda kendini hissettiren çevre sorunlarına dair bir takım yeni teknik arayışları neticesinde çevresel etik anlayışı oluşmuştur (Yağanak ve Önkal, 2005). Yeryüzündeki hangi coğrafyada yer alırsa alsın tüm bireylerin, etik kurallar bazında hareket etmesine yönelik bir anlayışa sahip olan çevre etiği, gerekenlerin ve çevresel sorumlulukların detaylı olarak açıklandığı bir kavram olarak değerlendirilmektedir (Des Jardins, 2006).

Çevre etiği kapsamında, hangi davranışlarla ne şekilde hareket edilmesi konusunda maddeler yer almaktadır. Özellikle bireylere bu kurallar konusunda sorumluluk almalarına ilişkin bilgi verilmesi ve hangi tutumun neye yol açacağı konusunda gereken eğitimin verilmesi gerekmektedir (Erbil ve İdemen, 2010). Çevre etiğinin temel noktası, günün koşullarına ve gelecek kuşakların koşullarına uygun olarak bütünlüğün korunmasına dayalıdır (Keleş ve Ertan, 2002). Kuramsal disiplinler arasında bulunan çevre etiği ile bireylerin çevreye dair alacağı kararlar hakkında sergileyeceği tüm tutumların incelenmesi mümkün olmaktadır (Karaca, 2007). 20. yüzyılın ilk döneminde çevrecilik konusunda ilk düşünce çevrenin korunması yönünde olmuştur. Bu durum 1970'lerden sonra çevreye verilen önemin artması ve olası risklerin ciddiyetinden dolayı sıklıkla gündem oluşturmakta ve ilgi uyandırmaktadır (Özer, 2007). Genel düzeyde bilinç oluşturulabilmesi için, en önemli çözüm yolu çevre bilincinin her bireye kazandırılmasıdır. Bu amaçla çevrede meydana gelen ve tüm dünyayı etkisi altına alan çevresel sorunların farkındalığına

hâkim, çözüm getirebilen duyarlı, vatandaşların oluşabilmesi adına yetkin eğitimlerin sağlanması gerekmektedir. Dünya çapında oluşan sorunların giderilmesi amacı ile çevre alanında verilmesi gereken eğitimler hem bugünün koşullarına hem de gelecek dönemlere dair hayati önem arz etmektedir (Çimen ve Yılmaz, 2011).

Küresel düzeyde meydana gelen herhangi bir sorunun çözümü ancak bilinçli bireylerin bulunduğu toplumlarla gerçekleştirilebilir. Donanımlı bir eğitim aracılığı ile bireyden topluma ulaşmak ve büyük etki yaratarak da çözüme ulaşabilmek mümkün olmaktadır. Bireysel davranışların çevresel tehditlere yol açtığı ve bu sorunların giderek arttığı düşünülürse, canlı yaşamı ve dünyanın sürdürülebilir bir yaşam alanı olması adına tüm dünya ülkelerinin duyarlı davranış ve tutum sergilemeleri gerekmektedir. Bu amaca ulaşabilmek için de eğitim unsurunun ön planda tutulması, sorumluluk bilinci yüksek, çözüm odaklı bireylerin yetişmesine olanak tanınmalıdır (Aksan ve Çelikler, 2013).

Çevre eğitimi kapsamında, dünya genelinde gelişmekte olan çevresel risklere karşı bilinç oluşturmak, olası sorunlara karşı çözüm üretme yetisi kazandırmak gibi sorumluluk odaklı çalışmalar yer almaktadır. Küresel oranda gerçekleşen tehlikeler çevresel eğitimin gerekliliğini yeterince ortaya koymaktadır. Çevreye dair eğitimlerin yalnızca belirli bir süreç zarfında bireylere uygulanması doğru olmamakla birlikte yaşam boyu sıklıkla yinelenmelidir. Çevre eğitimleri sayesinde bireylerin doğanın estetik dokusunu da koruması sağlanırken aynı zamanda üretken bir potansiyeli de beraberinde getirebilmektedir (Bülbül, 2007). Dünya genelinde dikkatlerin çevresel krizlere yönelmesi sonucunda, ülke siyasetleri kapsamında bir takım çevresel düzenlemeler meydana getirilmiştir. Bunun yanında ilköğretim seviyesinden yükseköğretim kademesine değin çevre eğitimi tüm öğrencilerin ders programlarına dâhil edilmiştir (Çevre Atlası, 2004).

Çevre konusunda sağlanan eğitimlerin gerek sınıflarda gerekse direkt doğada verilmesi gereken donanımın etkin kazandırılması açısından son derece önemlidir. Özellikle kalıcı duyarlılık sağlanabilmesi adına görsel uygulamalar sıklıkla gerçekleştirilmelidir. Bireylerin sahada çevre ile iç içe inceleyerek ve projeleri yakından gözlemleyerek ekosisteme tanık olmaları etkili eğitim uygulamaları arasında yer almaktadır (Yıldız, Baykal ve Altın, 2002). Toplumsal farkındalığın sağlanabilmesi adına, kalıcı davranış biçimlerinin bireylere sürekli nitelikte kazandırılması hedefe ulaşmada ve çevresel krizleri önlemede son derece etkilidir. Söz konusu çözümler için geliştirilen önerilere örnek olarak aşağıdaki maddeler uygulanabilir (Demirkaya, 2006):

- Toplum içinde bulunan her bir bireyin çevre konusundaki tüm bilgileri içeren eğitimi alması gerekmektedir. Bu konuda meslek ayrımı gözetilmemelidir.
- Okul öncesi evreden yükseköğrenim sürecine değin uygulamalı olarak öğrencilere bilgilendirme yapılmalıdır. Zorunlu ders mevzuatına çevre eğitimi konusu eklenmelidir.
- Kamu görevlileri için de hizmet kapsamında ve günlük yaşamda uygulanabilecek nitelikte bilinçlendirme eğitimleri verilmelidir.
- Sosyal medyanın toplum üzerindeki etkisi kullanılarak, bu platformlar aracılığı ile eğitimler desteklenmelidir.
- Çevreye zarar verilmemesi ve üretim alanında gerçekleşen zararı minimumuna indirmek için çevre dostu ürünlerin tasarlanması ve tüketilmesi yönünde duyar oluşturulmalıdır.
- Bilim köşeleri adı altında, çevre konusundaki gereken bilgilerin aktarılması adına öğrenme merkezleri kurulmalıdır.
- UNESCO, UNEP ve Avrupa Birliği Araştırma fonları kapsamında gerçekleştirilen incelemelere katılım sağlanmalıdır.

Özellikle Türkiye açısından çevre bilincini değerlendirmek gerekirse; bilinçli bireyler konusunda büyük oranda yetersizliklere rastlanmaktadır. Gereken bilincin yerleştirilmemesi durumunda ne yazık ki sahip olunan çevre ve kaynakların sonraki kuşaklara aktarılması mümkün olmamaktadır (Bildik, 2011:21). Türkiye'deki bireylerin çevre bilinci yetersizliklerinden bazıları şunlardır;

- Atıkların azaltılması konusunda çaba harcamama
- Enerji kullanımında tasarruflu ve tutumlu davranmama
- Suyu tasarruflu kullanmama
- Alışverişlerinde depozitolu ürünleri tercih etme gibi bir davranışı olmama

- Bireyin sadece çevreye karşı bilgi sahibi olması yeterli değildir. Karşılaşmakta olduğu çevreye karşı istenmedik davranışlar karşısında tepkisi kalmaması ve koruyucu davranışlarda bulunması istenmektedir (Erten, 2004).

Öğrenmek hemen her konuda olduğu gibi, çevre alanında da hayati öneme sahiptir. Özellikle eğitimcilerin rol model olarak algılandıkları eğitim platformlarında donanımlı, duyarlı öğretmenler yetiştirmek adına gerekenler uygulanmalıdır. Ne yazık ki Türkiye’de çevre bilimi uzmanlığı alanında eksiklikler olmasından dolayı çevresel eğitimlerin verilmesi adına coğrafya, biyoloji, kimya gibi branşlardan mezun olan eğitimcilerden yararlanılmaktadır (Türkmen, 2008).

Eğitimcilerin dört düzeye göre nitelik taşınması öngörülmektedir. Ekolojik düzeyin öğrenilmesi, kavramsal düzeyde farkındalık taşınması, inceleme ve değerlendirme yetisine sahip olması, çözüm odaklı olması gibi niteliklerin, çevre bilincini aşılama konusunda seçilen eğitimcilerde bulunması gerekmektedir. Ayrıca çevresel eğitimlerin, eğitimcilerin yetiştirilmesi sürecinde uygulanan programlara zorunlu olarak ilave edilmesi de gerekli durumlar arasında bulunmaktadır (Kuhlemeier, H., Huub Van, D. ve Nijs, L. 1999). Çevre okuryazarı bireyler yetiştirilebilmesi için çevre eğitimi, formal eğitimin temel hedefleri arasında olması gerekmektedir (Keleş,2002). Temel doğa kavramlarının özellikle okul öncesi dönem öğretmenleri tarafından verildiği gözlenmektedir. Dolayısıyla öğretmenlerin çevreye yönelik etik tutumları, onların bu konudaki bilgilerini öğrenciye aktarış şekillerini de belirleyecektir.

1.1. Çevre Etiği Yaklaşımları

1.1.1. İnsan Merkezci (Antroposentrik) Etik Yaklaşım

Geçmişten günümüze değin özellikle Antik Yunan dönemi başlangıç olarak, insan ve insan ilişkiler ahlaki değerlerin odak noktası olarak düşünülmektedir. Bu yaklaşıma göre, insan dünya üzerinde yaratılmış olan en önemli canlı olarak görülmekte ve kendi iradesi ve isteği ile çevresel koşulları kullanabilme şansına sahiptir. Ayrıca bu yaklaşımda Aristoteles, bitkilerin hayvanlar için yaratıldığı, hayvanların da insanlar için yaratıldığı yönünde görüşünü belirtmiştir. Protagoras bu konuda insan her şeyin ölçüsüdür görüşü ile dünyanın merkezine insanı yerleştirmiştir (Keleş ve Ertan, 2002). Bu yaklaşımın benimsendiği andan itibaren zamanla insan merkezli yaklaşım yaygın olarak kabul görmeye başlamıştır. Endüstri alanında yaşanan devrimlerden sonra ve bilimsel değişimlerle bireylerin çevreye hâkimiyeti optimum düzeyde olarak gerçekleşmiştir. Oluşan bu algı ile dünyada egemen olan üretim tüketim ilişki paralelinde çevre insanın kullanımına sunulmuştur şeklinde bir felsefi görüş doğmuştur. Söz konusu felsefi algılar bilimsellik doğrultusunda alt yapı olanağı sunmuş ve insanları çevre ile olan ilişkilerinde insanı odak noktasında tutmuştur (Ergün, 2014).

Antroposentrik yaklaşım, yeryüzünde sunulan tüm çevresel değerleri insanın hizmetine sunma ve insanların hedefleri doğrultusunda kullanılmasına yönelik anlayışı içermektedir. Çevre duyarlılığına sahip olan yazarların, bu yaklaşımın etik açıdan doğru olmadığı konusunda görüşleri bulunmaktadır. Özellikle ekoloji alanında yaşanan krizlere dair bu yaklaşıma göre hareket eden bireylerin etken olduğu da savunulmaktadır.

Geniş kapsamlı olarak insan merkezli yaklaşım göz önünde bulundurulduğunda, içsel değer sahibi olan insanların bu konuda tek varlık olması ile meydana gelebilecek her türlü sorunun üstesinden gelebilecek yetide olduğu kabul edilmesi, insana direkt olarak değer biçildiği konusundaki göstergelerdir.

1.1.2. Çevre Merkezci (Ekosentrik) Etik Yaklaşım

Çevre merkezci yaklaşım kapsamında, insan odaklı yaklaşımdan doğan çevresel tehlikelerin olumsuz etkilerinin giderilmesi amaçlanmış ve tamamen karşıt yapıda geliştirilmiştir. Bu yaklaşım, insanı doğanın hâkimi olarak görmeyip, yeryüzünün bir parçası olarak ele almaktadır. İnsanların aklını kullanabilme yetisi olması, diğer canlılar gibi ortak bir kaynaktan gelmediği anlamını taşımamaktadır. Bu yüzden insanı çevreden ayrı düşünmek mümkün değildir. Çevresel merkezli etik yaklaşım, dünyada bulunan tüm varlıkları, canlı ya da cansız olarak ayırt etmeksizin bütün olarak değer vermektedir. Bu görüş doğrultusunda her birey kendini doğada bulunan bir parça olarak hissetmeli ve doğanın korunması konusunda sorumluluk duygularını geliştirmelidir. Özellikle türü yok olma riski taşıyan tüm hayvanların ve bitkilerin önemini algılanması, çevresel koşulların korunması bilincini taşıyan bireyler bütün olarak devamlılığı sağlayabilmektedir (Güneş ve Coşkun, 2004).

Aynı zamanda ekolojik etik adı ile de bilinen çevre merkezli etik, bireylerin doğa ile olan ilişki ve tutumlarına dair bir takım ahlak ölçüsünde normlar geliştirmek ve bireylerin benimsemesi adına sağlam temellere oturtma hedefini taşımaktadır. Aynı zamanda insanlara yeryüzünde bulunan tüm değerlerin korunması gerekliliği ile birlikte bu tutumları ahlaki boyutlarda bir bilince dayandırma amacını içermektedir (Kılıç, 2008).

Bugünün dünyasında yaşanan küresel bazda ısınma ile iklim boyutundaki değişimler, ekosentrik açıdan ele alınmaktadır. Çünkü söz konusu değişimin etkilediği yalnızca insanlar değil tüm doğadır. Endüstri konusunda giderek artan üretim kapasitesi iklimsel boyutta ısınmaya neden olmakla birlikte çevre kirliliği de meydana gelmektedir (Ertan, 2004).

1.1.3. Ekofeminist Etik Yaklaşım

II. Dünya Savaşı'nın ardından dünya genelinde artış gösteren nüfus, doğada bulunan kaynakların kullanımı konusunda yetersizliğe neden olmaktadır. Gelişmişlik düzeyinin sanayileşme ile paralel ilerlemesi neticesinde çevresel sorunlar saptanmıştır. Özellikle kimyasal silahlanma, nükleer enerji gibi ciddi boyutlardaki kirlilik nedenleri ile ekolojik sistemdeki canlıların bazılarında nesillerinin tükenmesi tehlikesi yaşanmaktadır. Fakat bu eylemlerin kökeninde insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri adına gereklilik konuları ile ilgili farklı görüşler yer almaktadır. Çevresel etik konusunda geliştirilmiş olan tüm görüşlere karşın muhalefet çerçevesinde geliştirilmiş olan görüş ekofeminizm yaklaşımıdır (Beklan, 2005).

1970'li yıllara dayanan ekofeminizm, feminizmin uzantısı olarak adlandırılmaktadır. 1974 yılında ilk kez Françoise d'Eaubonne'nin kaleme aldığı Feminism ya da ölüm ismini verdiği kitapta ekofeminizm yaklaşımından söz edilmiştir. Çevresel krizleri, yeryüzünde geri dönüşü mümkün olmayan hasarların sorumlularını ataerki düzene bağlayan bu yaklaşım, çözüm olarak ekofeminist devrimi önermektedir. Bu yaklaşımı benimseyen kitleler, çevresel sorunlara dair kadınların çok önemli bir yere sahip olduğunu ve etkin rol aldığını savunmaktadır (Olgun, 2012:358). Tarihi ve kültürel açıdan kadınların olması gerektiği konumun, üretim ve çevresel bağlamda göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Görmez, 2007).

Felsefi açıdan birçok karşıt görüşe maruz kalan ekofeminizm, çok sayıda soruya maruz kalmaktadır. Bireylerin karşılıklı baskılarının çevre ile ilişkisi nedir? Bireylere etik öncelik tanınmalı mıdır? Gibi akılları kurcalayan sorulara cevap beklenmektedir. Bunun yanında, ekofeminizm aracılığı ile cinsiyet farklılığı, doğa ile birey etkileşimi, etkin edilgin kavramları gibi unsurların aralarındaki bağ konusunda sorgulama yetisi kazandırması yönünde algı oluşturulabilmektedir (Des Jardins, 2006:494-495).

1.1.4. Dinsel Etik Yaklaşım

Günümüzde çevre sorunlarının bu denli endişe verici boyutlara gelmesi, dinsel etik yaklaşıma göre insan ve doğa arasındaki ilişkinin bağlanması kaynaklanmaktadır. Dinsel etik yaklaşım; metafizik diğer bir ifade ile doğa dışı düşünüşün veya dinlerin insan ile doğa arasında bir ilişki olduğuna dair var olan düşünce yapısını kabul ettiğini desteklemektedir. Aynı yaklaşım, tüm bu sorunların, davranışların bu düşünce yapısını uygun olarak gerçekleştirilmesiyle ortadan kalkabileceğini ileri sürmektedir. Bunun en temel açıklaması, tek başına doğadaki düzenliliğin kavranmasının mümkün olmadığı modern bilimde sezgi ve tecrübelerle anlaşılacak bazı durumlara ulaşılamazken, dinler çevre problemlerini sahip olduğu ahlaki bakış açısı ile çözebilmektedir (Görmez, 2007).

Alanyazında çevresel bilince yönelik araştırmalara bakıldığında farklı branşlarda bulunan öğretmenlerin çevreye karşı duyarlılık düzeyleri ve etik tutumlarının incelendiği bazı çalışmalara rastlanmıştır. Ancak bu çalışmalarda çevresel etik tutumun öğretmenlerin cinsiyetlerine, çalıştıkları okulun özel veya devlet okulu olmasına ve meslekteki deneyim yıllarının tutumlarında farklılık oluşturup oluşturmadığına yönelik yürütülen araştırmalara rastlanmamıştır. Araştırmanın okul öncesi öğretmenleri özelinde çevreye yönelik etik tutumları etkileyen değişkenlerin belirlenmesinde ve sonrasında yapılacak araştırmalara kaynaklık etmede literatüre katkısı olacağı düşünülmektedir.

1.2. Çalışmanın Amacı

Bireysel bazda çevreye yönelik etik tutumun ve bilincin gelişmesi için eğitimin önemi büyüktür. Özellikle alınan eğitimin erken yaşta olması yaşam biçimine yansımaları açısından önemlidir. Okul öncesi dönemde sunulan eğitimler ile empati yetisi gelişmiş, çevrenin korunmasına karşı duyarlı nesillerin yetişmesi sağlanabilmektedir. Bundan dolayı okul öncesi öğretmenlerinin çevreye karşı takındıkları

tutumların saptanması ve bu amaçla tedbirler geliştirilmesi sonucu örnek olan davranışlar meydana gelebilmektedir.

Bu araştırmada okul öncesi öğretmenlerinin çevreye yönelik etik tutumlarının cinsiyet, mesleki deneyim yılı ve okul türü bağımsız değişkenlerine göre incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda araştırmada 3 probleme cevap aranmıştır.

1. Okul öncesi öğretmenlerinin çevreye yönelik etik tutumları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
2. Okul öncesi öğretmenlerinin çevreye yönelik etik tutumları mesleki deneyim yılına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Okul öncesi öğretmenlerinin çevreye yönelik etik tutumları çalıştıkları okul türüne anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

2. Yöntem

2.1. Etik Kurul İzni

Yapılan bu çalışmada araştırma etiği ilkeleri gözetilmiş olup gerekli etik kurul izinleri alınmıştır. Etik kurul izni kapsamında; İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Etik Komisyonunun 04.05.2020 tarihli ve 2020/04 sayılı kararıyla etik belgesi alınmıştır.

2.2. Araştırma Modeli

Araştırmada, öğretmenlerin çevreye yönelik etik tutumlarının ne düzeyde olduğunu betimlemek ve cinsiyet, deneyim gibi değişkenler ile olan ilişkisini incelemek amaçlandığından nicel araştırma yaklaşımlarından ilişkisel tarama modeli benimsenmiştir. Bu model, değişkenler arasındaki değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan bir modeldir (Karasar, 2012: 79-81). Bu araştırmada da; İstanbul ilinde seçilmiş olan özel ve devlet okulunda hizmet veren farklı öğretmenlik deneyim sürelerine sahip farklı cinsiyetlerdeki okul öncesi öğretmenlerinin bu farklılıklarının çevreye yönelik etik tutumların üzerinde etkisi incelenmektedir.

2.2.1. Çalışma Grubu

2019-2020 eğitim öğretim yılında 10 özel ve 10 devlet okulunda görev yapmakta olan 290 okul öncesi öğretmeni araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Örneklem yöntemi olarak kolay ulaşılabilir örneklem modeli kullanılmıştır. Bu örnekleme yönteminde, araştırmacı kolay ulaşabileceği öğeler içerisinden yeterli sayıdaki öğeyi örneklem olarak belirlemektedir (Baltacı, 2018: 231-274). Bu yöntemin kullanılma amacı ise seçilmiş olan okullarda hizmet veren her öğretmene ulaşamayacağından kaynaklıdır. Bu doğrultuda araştırmaya katılması istenilen 320 öğretmene anket formları e-mail olarak iletilmiş cevap göndermeyen 18 öğretmen ve eksik cevap içeren 12 anket formu değerlendirmeye alınmamıştır. Geri dönen veriler incelendiğinde 290 öğretmenin araştırmaya dâhil edilmesine karar verilmiştir.

Çevreye yönelik etik tutumların incelenmesi için okul öncesi öğretmenleri ile gerçekleştirilmiş olan anket çalışmasından elde edilen verilerden hareketle, katılımcıların cinsiyet dağılımları incelendiğinde %70.7' sinin (205) kadın ve %29.3'ünün (85) erkek olduğu; katılımcıların mesleki deneyim yılı dağılımları incelendiğinde %46.1'inin (134) 5 yıl ve altında, %19.0'ının 6-10 yıl arası, %10.7'sinin (31) 11-15 yıl arası, %9.7'sinin (28) 16-20 yıl arası ve %14.5'inin (42) 21 yıl ve üzerinde mesleki deneyime sahip olduğu; katılımcıların çalıştıkları okul türü dağılımları incelendiğinde %45.9'unun (133) özel okullarda ve %54.1'inin (157) devlet okullarında çalıştıkları tespit edilmiştir.

Tablo 1
Okul Öncesi Öğretmen adaylarının demografik dağılım bilgileri

		N	%
Cinsiyet	Kadın	205	70.7
	Erkek	85	29.3
Deneyim	0-5 yıl	134	46.1
	6-10 yıl	55	19.0
	11-15 yıl	31	10.7
	16-20 yıl	28	9.7
	21 ve üzeri	42	14.5
Okul Türü	Özel Okul	133	45.9
	Devlet Okulu	157	54.1
Toplam		290	100

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada, okul öncesi öğretmenlerinin çevre etiğine yönelik tutumlarını belirlemek için Gürbüzöğlü-Yalmanlı (2015) tarafından 5'li likert tipte hazırlanmış olan “Çevreye Yönelik Etik tutum Ölçeği” kullanılmıştır.

Çevreye yönelik etik tutum ölçeği; çevre konusunda bir karar verirken öncelikle bu karardan insanın nasıl etkileneceğini odaklanan *İnsan Merkezci (Antroposentrik)*, sadece insanı değil tüm çevresel unsurları etik ilgi alanına almakta olan *Çevre Merkezci (Ekosentrik)*, tarihi ve kültürel açıdan kadınların olması gerektiği konumun, üretim ve çevresel bağlamda göz önünde bulundurulması gerektiğini savunan *Ekofeminist Etik*le çevre problemlerinin ahlaki bakış açısı ile çözülebileceği inancını içeren *Dinsel Etik Yaklaşım* olmak üzere dört boyutta toplam 33 sorudan oluşmaktadır. Ölçeğin 1 ile 4 numaralı soruları “İnsan Merkezli Etik Yaklaşım” 5 ile 21 arasındaki sorular “Çevre Merkezli Etik Yaklaşım”, 22 ile 29 arasındaki sorular, “Eko-feminist Etik Yaklaşım” ve 30 ile 33 arasındaki sorular ise “Dinsel Etik Yaklaşım” boyutlarını ifade etmektedir. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Gürbüzöğlü-Yalmanlı tarafından yapılmış olup Cronbach’s Alpha katsayısı 0.87 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada ise çevreye yönelik etik tutum ölçeğinin alt boyutları incelendiğinde İnsan Merkezci Etik Yaklaşım (,787), Çevre Merkezci Etik Yaklaşım (,948), Ekofeminist Etik Yaklaşım (,853), Dinsel Etik Yaklaşım (,934) ve ölçeğin toplam güvenilirlik Cronbach’s alpha katsayısı ise (,907) olarak bulunmuştur.

2.4. Veri Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen veriler SPSS 22.0 programı ile analiz edilmiştir. Ölçeğin basıklık ve çarpıklık değerlerinin -1 ve +1 değerleri arasında olduğu tespit edilmiştir (Gürbüzöğlü Yalmanlı, 2015). Bu nedenle çalışmada parametrik testlerden (bağımsız t-testi ve ANOVA) yararlanılmıştır. Cinsiyet ve okul türü bağımsız değişkenlerine yönelik soruların sorulardan elde edilen verilerin analizinde bağımsız t-testi, gelir durumu ve deneyim bağımsız değişkenlerinden elde edilen veriler için ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi kullanılmıştır. Ayrıca veriler $p < .05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir. Öğretmenlerin tanımlayıcı özelliklerinin belirlenmesinde frekans ve yüzde istatistiklerinden faydalanılmıştır. Öğretmenlerin çevreye yönelik etik tutumlarının belirlenmesinde ortalama ve standart sapma istatistiklerinden faydalanılmıştır. Bunun için öncelikli olarak ölçekler puanlanmıştır. Ölçekler Tablo 2’deki kriterlere göre değerlendirilmiştir.

Tablo 2
Ölçeklerin Değerlendirilme Kriterleri

Ölçeklerde Yer Alan Seçenekler	Puanlar	Puan Aralığı	Ölçek Değerlendirme
Kesinlikle Katılmıyorum	1	1,00-1,79	Çok Düşük
Katılmıyorum	2	1,80-2,59	Düşük
Kararsızım	3	2,60-3,39	Orta
Katılıyorum	4	3,40-4,19	Yüksek
Kesinlikle Katılıyorum	5	4,20-5,00	Çok Yüksek

3. Bulgular

Araştırmanın bulgularına problem cümleleri doğrultusunda yer verilmiştir.

3.1. Birinci Alt Probleme Ait Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemini oluşturan 'Okul öncesi öğretmenlerinin çevreye yönelik etik tutumlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?' sorusuna ait bulgular ve elde edilen t-testi sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3
Cinsiyet Bağımsız Değişkeni ile Çevreye Yönelik Etik Tutum Arasındaki İlişkiler

	Cinsiyet	n	\bar{X}	ss	Standart Hata Ortalama	F	t	p																																																				
Dinsel Etik Yaklaşım	Kadın	205	1,681	,758	,053	2,324	-3,348	,005*																																																				
	Erkek	85	2,059	1,105	,119				İnsan Merkezli Etik Yaklaşım	Kadın	205	3,546	,525	,036	,038	-2,649	,009*	Erkek	85	3,738	,640	,069	Çevre Merkezli Etik Yaklaşım	Kadın	205	1,698	,521	,036	11,199	,-3,451	,001*	Erkek	85	2,065	,921	,099	Ekofeminist Etik Yaklaşım	Kadın	205	3,308	,613	,042	2,772	-3,473	,001*	Erkek	85	3,573	,538	,058	Genel Çevreye Yönelik Etik Tutum	Kadın	205	2,312	,423	,029	3,911	-4,101	,000*	Erkek
İnsan Merkezli Etik Yaklaşım	Kadın	205	3,546	,525	,036	,038	-2,649	,009*																																																				
	Erkek	85	3,738	,640	,069				Çevre Merkezli Etik Yaklaşım	Kadın	205	1,698	,521	,036	11,199	,-3,451	,001*	Erkek	85	2,065	,921	,099	Ekofeminist Etik Yaklaşım	Kadın	205	3,308	,613	,042	2,772	-3,473	,001*	Erkek	85	3,573	,538	,058	Genel Çevreye Yönelik Etik Tutum	Kadın	205	2,312	,423	,029	3,911	-4,101	,000*	Erkek	85	2,634	,669	,072										
Çevre Merkezli Etik Yaklaşım	Kadın	205	1,698	,521	,036	11,199	,-3,451	,001*																																																				
	Erkek	85	2,065	,921	,099				Ekofeminist Etik Yaklaşım	Kadın	205	3,308	,613	,042	2,772	-3,473	,001*	Erkek	85	3,573	,538	,058	Genel Çevreye Yönelik Etik Tutum	Kadın	205	2,312	,423	,029	3,911	-4,101	,000*	Erkek	85	2,634	,669	,072																								
Ekofeminist Etik Yaklaşım	Kadın	205	3,308	,613	,042	2,772	-3,473	,001*																																																				
	Erkek	85	3,573	,538	,058				Genel Çevreye Yönelik Etik Tutum	Kadın	205	2,312	,423	,029	3,911	-4,101	,000*	Erkek	85	2,634	,669	,072																																						
Genel Çevreye Yönelik Etik Tutum	Kadın	205	2,312	,423	,029	3,911	-4,101	,000*																																																				
	Erkek	85	2,634	,669	,072																																																							

Tablo 3 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerin cinsiyetlerine göre çevreye yönelik etik tutumları için yapılan t testi sonucunda kadın ve erkek katılımcıların çevreye yönelik etik tutum ($p=,000$) alt boyutu ve insan merkezli etik yaklaşımı ($p=,009$), çevre merkezli etik yaklaşım ($p=,001$), ekofeminist etik yaklaşım ($p=,001$) dinsel etik yaklaşım ($p=,005$) alt boyutları arasında anlamlı farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Okul öncesi öğretmenler içerisinde kadın olan katılımcıların ($\bar{X}=2,312$; $\bar{X}=3,546$; $\bar{X}=1,698$; $\bar{X}=2,308$; $\bar{X}=1,681$) erkek katılımcılara ($\bar{X}=2,634$; $\bar{X}=3,738$; $\bar{X}=2,065$; $\bar{X}=3,573$; $\bar{X}=2,059$) göre çevreye yönelik etik tutumlarının, insan merkezli etik yaklaşımlarının, çevre merkezli etik yaklaşımlarının, ekofeminist etik yaklaşımlarının ve dinsel etik yaklaşımlarının daha düşük olduğu belirlenmiştir. Tablo detaylı olarak incelendiğinde cinsiyet bağımsız değişkenine göre çevreye yönelik etik tutumların okul öncesi öğretmenler özelinde farklılık gösterdiği açıkça ifade edilebilmektedir.

3.2. İkinci Alt Probleme Ait Bulgular

Araştırmada, “ Okul öncesi öğretmenlerinin çevreye yönelik etik tutumlarının mesleki deneyim yılına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” sorusuna cevap aranmış ve elde edilen Anova testi sonuçları Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4

Mesleki Deneyim Yılı Bağımsız Değişkeni ile Çevreye Yönelik Etik Tutum Arasındaki İlişkiler

	Deneyim Yılı	f	\bar{X}	ss	F	df.	P
Dinsel Etik Yaklaşım	0-5 yıl	134	1,818	,638	,490	4	,743
	6-10 yıl	55	1,865	1,109			
	11-15 yıl	31	1,621	1,089			
	16-20 yıl	28	1,770	,866			
	21 yıl üzeri	42	1,720	1,022			
İnsan Merkezli Etik Yaklaşım	0-5 yıl	134	3,643	,387	1,202	4	,310
	6-10 yıl	55	3,575	,656			
	11-15 yıl	31	3,435	,686			
	16-20 yıl	28	3,562	,591			
	21 yıl üzeri	42	3,690	,711			
Çevre Merkezli Etik Yaklaşım	0-5 yıl	134	1,821	,448	,934	4	,444
	6-10 yıl	55	1,885	,924			
	11-15 yıl	31	1,815	1,023			
	16-20 yıl	28	1,645	,346			
	21 yıl üzeri	42	1,690	,631			
Ekofeminist Etik Yaklaşım	0-5 yıl	134	3,521	,423	4,167	4	,003*
	6-10 yıl	55	3,397	,794			
	11-15 yıl	31	3,225	,717			
	16-20 yıl	28	3,227	,335			
	21 yıl üzeri	42	3,178	,707			
Genel Çevreye Yönelik Etik Tutum	0-5 yıl	134	2,455	,335	1,530	4	,193
	6-10 yıl	55	2,456	,755			
	11-15 yıl	31	2,333	,759			
	16-20 yıl	28	2,278	,241			
	21 yıl üzeri	42	2,295	,450			

*p<.05

Tablo 4 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin mesleki deneyim yılı bağımsız değişkeni ile çevreye yönelik etik tutum ve alt boyutları arasında yapılan Anova testi sonucunda mesleki deneyim yılı ile ekofeminist etik yaklaşım (p=,003) alt boyutu arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir.

Okul öncesi öğretmenler içerisinde 21 yıl ve üzeri deneyime sahip olan katılımcıların (\bar{X} =3,178; \bar{X} =2,192) daha düşük Deneyim yılına sahip olan katılımcılara göre ekofeminist etik yaklaşımlarının (\bar{X} =3,521; \bar{X} =3,397; \bar{X} =3,225; \bar{X} =3,227) daha düşük olduğu belirlenmiştir. Tablo detaylı olarak incelendiğinde, mesleki deneyim yılı bağımsız değişkenine göre çevreye yönelik etik tutumların okul öncesi öğretmenler özelinde farklılık göstermediği açıkça ifade edilebilmektedir.

3.3. Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular

Araştırmada “ Okul öncesi öğretmenlerinin çevreye yönelik etik tutumları çalıştıkları okul türüne göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” sorusuna cevap aranmış ve elde edilen t-testi sonuçları Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5
Okul Türü Bağımsız Değişkeni ile Çevreye Yönelik Etik Tutum Arasındaki İlişkiler

	Okul Türü	n	\bar{X}	ss	Standart Hata Ortalama	F	t	P																																																				
İnsan Merkezli Etik Yaklaşım	Özel Okul	133	3,664	,538	,048	7,358	1,563	,119																																																				
	Devlet Okulu	157	3,560	,574	,045				Çevre Merkezli Etik Yaklaşım	Özel Okul	133	1,908	,572	,051	9,183	2,436	,015*	Devlet Okulu	157	1,721	,714	,057	Ekofeminist Etik Yaklaşım	Özel Okul	133	3,566	,490	,043	11,186	4,590	,000*	Devlet Okulu	157	3,258	,635	,050	Dinsel Etik Yaklaşım	Özel Okul	133	1,916	,713	,063	18,478	2,114	,035*	Devlet Okulu	157	1,702	,983	,078	Genel Çevreye Yönelik Etik Tutum	Özel Okul	133	2,524	,431	,038	6,296	3,564	,000*	Devlet Okulu
Çevre Merkezli Etik Yaklaşım	Özel Okul	133	1,908	,572	,051	9,183	2,436	,015*																																																				
	Devlet Okulu	157	1,721	,714	,057				Ekofeminist Etik Yaklaşım	Özel Okul	133	3,566	,490	,043	11,186	4,590	,000*	Devlet Okulu	157	3,258	,635	,050	Dinsel Etik Yaklaşım	Özel Okul	133	1,916	,713	,063	18,478	2,114	,035*	Devlet Okulu	157	1,702	,983	,078	Genel Çevreye Yönelik Etik Tutum	Özel Okul	133	2,524	,431	,038	6,296	3,564	,000*	Devlet Okulu	157	2,317	,546	,043										
Ekofeminist Etik Yaklaşım	Özel Okul	133	3,566	,490	,043	11,186	4,590	,000*																																																				
	Devlet Okulu	157	3,258	,635	,050				Dinsel Etik Yaklaşım	Özel Okul	133	1,916	,713	,063	18,478	2,114	,035*	Devlet Okulu	157	1,702	,983	,078	Genel Çevreye Yönelik Etik Tutum	Özel Okul	133	2,524	,431	,038	6,296	3,564	,000*	Devlet Okulu	157	2,317	,546	,043																								
Dinsel Etik Yaklaşım	Özel Okul	133	1,916	,713	,063	18,478	2,114	,035*																																																				
	Devlet Okulu	157	1,702	,983	,078				Genel Çevreye Yönelik Etik Tutum	Özel Okul	133	2,524	,431	,038	6,296	3,564	,000*	Devlet Okulu	157	2,317	,546	,043																																						
Genel Çevreye Yönelik Etik Tutum	Özel Okul	133	2,524	,431	,038	6,296	3,564	,000*																																																				
	Devlet Okulu	157	2,317	,546	,043																																																							

*p<.05

Tablo 5'deki veriler incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerin okul türlerine göre çevreye yönelik etik tutumları ile alt boyutları için yapılan t testi sonucunda özel okulda ve devlet okulunda çalışan katılımcıların çevreye yönelik etik tutum (p=,001) ölçeği ve çevre merkezli etik yaklaşımı (p=,018), ekofeminist etik yaklaşımı (p=,000) ve dinsel etik yaklaşım (p=,042) alt boyutları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir.

Okul öncesi öğretmenler içerisinde özel okullarda çalışan katılımcıların (\bar{X} 2,524; \bar{X} =1,908; \bar{X} =3,566; \bar{X} =1,916) devlet okullarında çalışan katılımcılara (\bar{X} =2,317; \bar{X} =1,721; \bar{X} =3,258; \bar{X} =1,702) göre çevreye yönelik etik tutumlarının, çevre merkezli etik yaklaşımlarının, ekofeminist etik yaklaşımlarının ve dinsel etik yaklaşımlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo detaylı olarak incelendiğinde okul türü bağımsız değişkenine göre çevreye yönelik etik tutumların okul öncesi öğretmenler özelinde farklılık gösterdiği açıkça ifade edilebilmektedir.

4. Sonuçlar ve Tartışma

Bu çalışmada, cinsiyet, mesleki deneyim yılı ve çalıştıkları okul türü değişkenlerinin okul öncesi öğretmenlerinin çevresel etik tutumları ile arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada ulaşılan sonuçlar aşağıda tartışılarak sunulmuştur. Araştırmada okul öncesi öğretmenlerinin öncelikle çevreye yönelik etik tutumları sorgulanmıştır. Bu doğrultuda, insan merkezli etik yaklaşım, çevre merkezli etik yaklaşım, ekofeminist etik yaklaşım ve dinsel etik yaklaşım boyutlarında öğretmenlerin çevreye yönelik etik tutumları incelenmiş ayrıca bu dört boyutun toplamını ifade eden genel çevreye yönelik etik tutumlarına bakılmıştır. Okul öncesi öğretmenlerinin düşük düzeyde çevreye yönelik etik tutum, çevre etik yaklaşımı ve dinsel etik yaklaşıma sahiplerken, yüksek düzeyde insan merkezli ve dinsel ekofeminist yaklaşıma sahip oldukları belirlenmiştir.

Araştırma sonuçları bütünsel olarak değerlendirildiğinde okul öncesi öğretmenlerinin genel olarak yüksek düzeyde çevre merkezli tutuma sahip oldukları söylenebilmektedir. Benzer şekilde Erten ve Aydoğdu (2011) Türk ve Azerbaycanlı öğretmen adayları üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmalarında Türk ve Azeri öğrencilerin çevre merkezli tutum puanlarının yüksek olduğunu belirlemişlerdir. Çobanoğlu vd. (2012) yaptıkları çalışmada sınıf öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarının çevre merkezli bakış açısına sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Karakaya, Çobanoğlu (2012) sınıf öğretmenliği son sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmalarında öğrencilerin yüksek oranda ekosentrik yaklaşıma sahip olduklarını tespit etmişlerdir. Alpak (2015) fen bilgisi öğretmen adayları üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada da katılımcıların genel olarak çevreye yönelik ekosentrik tutuma sahip olduğu belirlenmiştir. Flodaitis, Daskolia ve Agelidolu (2006), çevre etiği kavramı üzerinde Yunanistan'da bulunan okul öncesi öğretmenlerine çevre eğitimi davranışları üzerine de görüşlerini ifade ettikleri ölçekler uygulamışlardır. Yapılan çalışmada çevre eğitiminin çevresel konuları benimseyen insan yetiştirmek ve çevresel konularda aktif katılımcı olmalarını sağlamak üzerine kurulmasının gerekliliği

sonucuna ulaşmışlardır. Fernández-Manzanal, Rodríguez-Barreiro ve Carrasquer (2007) yaptıkları çalışmada üniversite öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarını incelemiştir. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere, son sınıf öğrencilerinin ise birinci sınıf öğrencilerine göre daha yüksek bir çevresel tutum puanına sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu veriler çevreye yönelik olumlu tutum kazanmada cinsiyetin ve çevre eğitiminin önemli bir etken olduğunu göstermiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre farklılıklar incelendiğinde ölçek ve alt boyutlarda farklılaşma saptanmıştır. Erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre çevreye yönelik etik tutumlarının daha olumlu olduğu tespit edilmiştir. Casey ve Scott'ın 2006 yılında yapmış oldukları çalışmada kadınların çevreye karşı daha fazla kaygı duyduklarını ve cinsiyet değişkeninin ekosentrik tutumlar üzerinde belirleyici olduğunu belirtmişlerdir. Bu durumun kadınların geleneksel olarak merhametli, besleyici ve koruyucu toplumsal rollerinden kaynaklandığını belirtmiştir. Araştırma bulgularından farklı olarak literatürde yapılan çalışmada çevre tutumunun cinsiyete göre farklılık göstermediği (Akyol, 2014; Genç ve Genç, 2013; Polat, 2012),(Karakaya, Avgın ve Yılmaz, 2018) yönünde sonuçlara ulaşılırken, cinsiyetin çevre etiğine yönelik tutum, farkındalık ve algılar üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmış çalışmalar da yer almaktadır. Kadın katılımcıların daha olumlu çevre tutumuna sahip olduğu (Kahyaoğlu, Daban ve Yangın, 2008; Özgen, 2012; Öcal 2013; Aydın ve Ünalı, 2013) yönünde bulgulara ulaşılmaktadır.

Okul öncesi öğretmenlerin okul türlerine göre farklılıkları incelendiğinde özel okulda ve devlet okulunda çalışan katılımcıların çevreye yönelik etik tutum ölçeği ve çevre merkezli etik yaklaşımı, ekofeminist etik yaklaşımı ve dinsel etik yaklaşım alt boyutları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Okul öncesi öğretmenler içerisinde özel okullarda çalışan okul öncesi öğretmenlerinin devlet okullarında çalışan okul öncesi öğretmenlerine göre çevreye yönelik etik tutumlarının, çevre merkezli etik yaklaşımlarının, ekofeminist etik yaklaşımlarının ve dinsel etik yaklaşımlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Günümüzde özel okullarda sunulan imkanlar, olanaklar ve özel okullar arasındaki rekabet göz önünde bulundurulduğunda, devlet okullarına oranla özel okulların, okul içi olduğu kadar okul dışı öğrenme ortamlarını daha verimli kullanıp daha fazla önemseydiği, doğayı eğitim aracı olarak kullanma düşüncelerinin daha baskın olduğu öngörülmektedir. Karaköse ve Kocabaş(2006)'a göre, özel okullarda çalışmakta olan öğretmenlerin çalıştıkları kurumların eğitim politikaları gereği çevreye karşı daha hassas olmalarının beklenilir olmasının öğretmenlerin çevreye karşı tutumlarını da olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir.

Okul öncesi öğretmenler içerisinde 21 yıl ve üzeri deneyime sahip olan katılımcıların daha düşük deneyim yılına sahip olan katılımcılara göre ekofeminist etik yaklaşımlarının daha düşük olduğu belirlenmiştir. Mesleki deneyimi daha az olan öğretmenlerin ekofeministik etik yaklaşımlarının daha yüksek olması, daha önceki eğitim sistemi ve müfredatta çevre ve doğa ile ilgili konuların bu kadar öneme sahip olmamasından; çevre bilinci, sürdürülebilirlik, okul dışı öğrenme ortamlarına verilen önem, fakülte ve hizmet içi eğitimlerde açılan farklı müfredatlar yeni yetişen öğretmenlerin bu konudaki var olan tutum ve sorumluluğunu etkilemiş olabileceği düşünülmektedir. Şahin (2010)'a göre, mesleğe yeni başlayan ya da hizmet öncesi eğitimden kısa süre önce mezun olan öğretmenler daha idealist olabilecekleri için tutumlarının da daha olumlu gibi görüldüğü söylenebilir. Ayrıca kıdemi az olan öğretmenlerin bekâr olma ihtimalleri de yüksektir ve eşlerine, çocuklarına ayırabilecekleri zamanları mesleklerine ayırabilme olasılıkları fazladır. Bu yüzden mesleki deneyimi az olan öğretmenlerin diğerlerine oranla biraz daha olumlu tutuma sahip oldukları düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen diğer kişisel bilgiler ile herhangi bir çalışma bulgusuna ulaşılamamıştır. Bu sebeple yalnızca cinsiyet değişkeni ile tartışılabilmiştir.

Sonuç olarak; okul öncesi öğretmenlerinin çevreye yönelik etik tutumları ve alt boyutları ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla gerçekleştirilen çalışmada:

- Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin, düşük düzeyde çevreye yönelik etik tutuma, çevre merkezli etik yaklaşıma ve dinsel etik yaklaşıma sahip oldukları belirlenmiştir.
- Cinsiyet bağımsız değişkenine göre çevreye yönelik etik tutumların okul öncesi öğretmenleri özelinde farklılık gösterdiği belirlenmiştir.
- Deneyim bağımsız değişkenine göre çevreye yönelik etik tutumların okul öncesi öğretmenleri özelinde farklılık göstermediği belirlenmiştir.
- Okul türü bağımsız değişkenine göre çevreye yönelik etik tutumların okul öncesi öğretmenleri özelinde farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Buradan yola çıkarak çevresel etik tutumları yüksek öğretmenlerin eğitim verdikleri çocukların çevresel etik anlayışları, çevre ve doğaya karşı sorumlulukları düşük çevresel etik tutuma sahip olan öğretmenlere göre daha yüksek olacaktır. Bu öğretmenlerin çevreye karşı olan duyarlılıklarını öğrencilere aktaracakları öngörülmektedir. Okul öncesi dönemin tüm gelişim alanlarındaki temellerin atıldığı dönem olması, okul öncesi öğretmenlerin diğer kademelere göre bu konudaki bilgiyi aktarma düzeylerini daha önemli hale getirdiği görülmektedir. Buradan yola çıkarak okul öncesi öğretmenlerinin nasıl bir çevresel etik anlayışa sahip olduğunun bilinmesi ve ihtiyaç olursa gelecekte özellikle çevre ve doğa ile ilgili eğitimlerin yoğunlaştırılmasına katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Değişen dünyada bugün de olduğu gibi okul dışı öğrenme ortamlarının okul içindeki öğrenme ortamlarından daha önemli hale geldiği görülmektedir. Doğa ve çevrenin içerisinde büyüyen çocuk, doğa ve çevre içindeki herhangi bir yerde eğitim almaya devam edebilir ve bu süreçte ister dijital ortamda ister ebeveyn veya öğretmenleriyle bahçe etkinlikleri sayesinde daha çok açık havada bir araya gelecekleri öngörülmektedir. Bu bağlamda öğretmenlerin yaptırdığı çevre ve doğa ile ilgili etkileşimlerin içerisinde etik ve sorumluluk bilincinin de aktarılması gerektiği görülmektedir. Öte yandan farklılaşan yeni eğitim-öğretim döneminde etik ve sorumluluk bilincinin çocuklara doğru aktarılması, okul öncesi öğretmenlerinin bu bilince sahip olmasına bağlıdır. Bu nedenle çocukların çevreye karşı olumlu davranış ve tutumlarının oluşması ve farkındalık geliştirmeleri açısından okul öncesi öğretmenlerine büyük bir rol üstlenmeleri gerekmektedir. Eğitim sistemi içerisinde aktif görev alan okul öncesi öğretmenlerinin çevresel etik yaklaşımlarının yüksek olması beklenmektedir.

4.1. Öneriler

Okul öncesi öğretmenlerinin eğitim verdikleri çocuklara rol model oldukları göz önüne alınırsa, öğretmenlerin çevre ile ilgili yayınları takip etmeleri, çevre ile ilgili sitelere üye olmaları teşvik edilmelidir.

Çevre bilincini arttırmaya ve bakış açılarını zenginleştirmeye yönelik olarak okul öncesi öğretmenlerine yönelik hizmet içi eğitimler, seminerler verilebilir ve alan gezileri etkinlikleri düzenlenebilir.

Okul öncesi öğretmeni yetiştiren fakültelerde çevreye yönelik etik tutum konusunun önemi sıklıkla vurgulanarak bunun nasıl sağlanacağı konusunda bilgilendirmeler yapılabilir. Üniversite eğitimi içerisine yer alan çevre bilimi derslerinin çevreye dair ekolojik bilgilerin yanı sıra güncel çevresel sorunların etik boyutlarının tartışıldığı bir şekilde kapsamının genişletilmelidir.

Okul öncesi öğretmenlerinin çevreye yönelik tutumlarının olumlu yönde geliştirilmesi için deneysel eğitim çalışmaları yapılabilir. Alınan sonuçlar üzerinde çalışılarak, diğer okul öncesi öğretmenlerinin de çevreye yönelik olumlu tutumlarının geliştirilmesine yönelik eğitimlerde kullanılabilir.

Araştırmanın bulgularına bakıldığında, özel okullarda çalışan öğretmenlerin devlet okullarında çalışan öğretmenlere göre çevre merkezci, ekofeminist, dinsel ve çevreye yönelik genel etik tutumlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Günümüzde özel okullarda çalışan öğretmenlere çevre ile ilgili sunulan imkanlar, olanaklar daha fazladır. Birde özel okullar arasındaki rekabet göz önünde bulundurulduğunda, devlet okullarına oranla özel okulların, okul içi olduğu kadar okul dışı öğrenme ortamlarını daha verimli kullanıp daha fazla önemseydiği, doğayı eğitim aracı olarak kullanma düşüncelerinin daha baskın olduğu öngörülmektedir. Buradan yola çıkarak devlet okullarında çalışan okul öncesi öğretmenlerinin çevreye yönelik tutumlarının olumlu yönde gelişmesi için hizmet-içi eğitimler ve seminerler düzenlenebilir. Çevre bilincini kazandırmaya yönelik etkinlikler tasarımlarına teşvik edilebilir.

Diğer bir bulgudan yola çıkarak okul öncesi öğretmenler içerisinde 21 yıl ve üzeri deneyime sahip olan katılımcıların daha düşük deneyim yılına sahip olan katılımcılara göre ekofeminist etik yaklaşımlarının daha düşük olduğu belirlenmiştir. Mesleki deneyimi daha az olan öğretmenlerin ekofeministik etik yaklaşımlarının daha yüksek olması, daha önceki eğitim sistemi ve müfredatta çevre ve doğa ile ilgili konuların bu kadar öneme sahip olmamasından; çevre bilinci, sürdürülebilirlik, okul dışı öğrenme ortamlarına verilen önem, fakülte ve hizmet içi eğitimlerde açılan farklı müfredatlar gibi faktörlerin yeni yetişen öğretmenlerin bu konudaki var olan tutum ve sorumluluğunu etkilemiş olabileceği düşünülmektedir. Bundan dolayı eğitim fakültelerinde verilen eğitimin dışında öğretmenlerin çalışma hayatı sürecinde de kendilerini yenileme ve geliştirmeye yönelik eğitimlerin verilmesi, öğretmenlerin gönüllü olarak katılabilecekleri onları teşvik edecek içeriklerin hazırlanması ve öğretmenlerin katılımını artıracak alternatif çözümlerin geliştirilmesi önerilebilir.

Okul öncesi öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre farklılıklar incelendiğinde ölçek ve alt boyutlarda farklılaşma saptanmıştır. Erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre çevreye yönelik etik tutumlarının

daha olumlu olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, özellikle kadın öğretmenlerin çevreye yönelik öğrenme ortamlarına yönlendirilmesi ve aktif katılımı olumlu tutumların daha fazla geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Bu içerikleri destekleyecek, öğretmenlerin katılımının olduğu açık hava etkinlikleri yapılabilir.

Toplumsal cinsiyet konulu yapılan araştırmalar da çevreye yönelik tutumların toplumsal cinsiyet unsuru ile olan ilişkisi ile ilgili yeni araştırmalar yapılabilir.

Ayrıca yapılan araştırma sonuçlarına göre, okul öncesi öğretmenlerinin çevreye yönelik etik tutumlarını etkileyen farklı değişkenlerin araştırılması gerektiği önerilmektedir.

Bu araştırma İstanbul ilinde çalışan okul öncesi öğretmenleri ile sınırlıdır. Daha genel sonuçlara ulaşabilmek için Türkiye'nin başka bölge ve şehirlerinde benzer nitelikte araştırmalar yapılması faydalı olacaktır.

Kaynaklar

- Aksan, Z. ve Çelikler, D. (2013). İlköğretim öğretmen adaylarının küresel ısınma konusundaki görüşleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (1), 49-67.
- Akyol, B. (2014). *İlköğretim öğretmen adaylarının çevresel tutum ve çevre bilgi düzeyleri üzerine bir çalışma. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*. Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Alpak Tunç, G. (2015). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının çevreye yönelik etik yaklaşımları ile sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının incelenmesi. Yüksek lisans tezi*. Adnan Menderes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Aydın, F., ve Ünalı, Ü. E. (2013). Coğrafya öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 3(1), 11- 42.
- Bahtiyar A. ve Can B. (2016). Fen öğretmen adaylarının bilimsel süreç becerileri ile bilimsel araştırmaya yönelik tutumlarının incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 1-12.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü dergisi*. 7(1),231-271.
- Beklan-Çetin, O. (2005). Derin ekoloji hareketi ve çevre etiği. 15.03.2020 tarihinde <https://ecotopianetwork.wordpress.com/2009/12/21/derin-ekoloji-hareketi-vecevreetigi/> adresinden erişilmiştir.
- Bildik, G. (2011). İlköğretim 7. Sınıfta verilen çevre konusunun öğrencilerin çevresel tutumu ve çevre bilgisi üzerine etkisi. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Bülbül, Y. (2007). Ortaöğretim çevre ve insan dersinde işbirlikli öğrenme yönteminin çevreye yönelik tutumlara etkisi. Yüksek lisans tezi. Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çanakkale.
- Cardeiro, R.W. ve Sayler, R.D. (1994). Student knowledge of environmental and natural resource issues in the pacific northwest. *Journal of Natural Resources Life Science Education*, 23(2), 132- 136.
- Casey, P. J. ve Scott K. (2006). Environmental concern and behaviour in an australian sample within an ecocentric – antropocentric framework, *Australian Journal of Psychology*, 58(2), 57-67.
- Çevre Bakanlığı, *Çevre Atlası*, Ankara, 2004
- Çimen, O. ve Yılmaz, M. (2011). Tatlı su ekosistemleri konusundaki temel kavramların üniversite öğrencileri tarafından algılanma düzeyleri. *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (I-II), 44-53.
- Çobanoğlu, E., Karakaya, Ç., ve Türer, B. (2012). Sınıf öğretmeni adaylarının çevreye yönelik değerlerinin ekosentrik (ekoloji merkezli) ve teknosentrik (teknoloji merkezli) yaklaşımlar çerçevesinde belirlenmesi. X. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, Niğde.
- Demirkaya, H. (2006). Çevre eğitiminin Türkiye'deki coğrafya programları içerisindeki yeri ve çevre eğitimine yönelik yeni yaklaşımlar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (1), 207-222.
- Des Jardins, J. R. (2006). *Çevre etiği: çevre felsefesine giriş*. (Çev. R. Keleş). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Doğan, E. ve Demirel, E. (2019).Okul öncesi öğretmenlerinin çevresel tutumlarının incelenmesi. 14. *Ulusal Okul Öncesi Öğretmenliği Öğrenci Kongresi: Çocuğun Ekolojik Dünyası Özet Kitapçığı*, Maltepe Üniversitesi.
- Elliott, S. (2010). Children in the natural world. In J. Davis (Ed.), *Young children and the environment early education for sustainability* (pp. 43–75). New York, US: Cambridge University Press.
- Erbil, A. Ö. ve İdemen, B. (2010). Planlama ve çevre etiği: uygulamalı disiplinlerde çevre etiği. *Planlama*, 2, 3- 13.
- Ergün, T. (2014). *Türkiye'de çevre denetimi ve çevre etiği bağlamında yeniden yapılandırılması. Doktora tezi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Ertan, B. (2004). 2000'li yıllarda çevre etiği yaklaşımları ve Türkiye. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, (1-3), 93-108.
- Erten, S. (2004). Çevre eğitimi ve çevre bilinci nedir, çevre eğitimi nasıl olmalıdır. *Çevre ve İnsan Dergisi*, 65 (66), 1-13.
- Erten, S., ve Aydoğdu, C. (2011). Türkiyeli ve Azerbaycanlı öğrencilerde, ekosentrik, antropocentrik ve çevreye karşı antipatik tutum anlayışları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 158-169.
- Fernández-Manzanal, R., Rodríguez-Barreiro, L., ve Carrasquer, J. (2007). Evaluation of environmental attitudes: analysis and results of a scale applied to university students. *Science Education*, 91, 988-1009.

- Fishman, L. (2005). The effects of local learning on environmental awareness in children: An empirical investigation. *The Journal of Environmental Education*, 36(3), 39-50.
- Flodaitis, E., Daskolia, M. ve Agelidolu, E. (2006). Kintergarden teacher's conceptions of environmental education. *Early Child Education Journal*. 33(3), 125-136.
- Genç, M., ve Genç, T. (2013). Sınıf öğretmenliği öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Asya Öğretim Dergisi*, 1(1), 9-19.
- Görmez, K. (2007). Çevre sorunları. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Grey, W. (1993). Anthropocentrism and deep ecology. *Australasian Journal of Philosophy*, 71(4), 463-475.
- Gül, F., (2013). İnsan doğa ilişkisi bağlamında çevre sorunları ve felsefe. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 17-21.
- Güneş, Y. ve Coşkun, A. A. (2004). *Çevre hukuku*. İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları, Yayın No: 181.
- Güngör, E. (2019). *Okul öncesi öğretmen adaylarının çevre etik tutumları ile sorumlu çevresel davranışları arasındaki ilişki. Yüksek lisans tezi*. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Gürbüzöğlü Yalmanlı S. (2015). Çevreye yönelik etik tutum ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik güvenirlik çalışması. *Turkish Journal of Education* 4, (2), 29-40.
- İlhan, D. (2013). *Türkiye'de benimsenen çevre etiği yaklaşımları: gönüllü çevre kuruluşları örneği. Yüksek lisans tezi*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Jurca, G. M. (2010). A Constructivist approach in environmental education for preschool children. *Journal Plus Education*, ISSN:1842-077X, E-ISSN(online) 2068-1151 Vol 6(2010),No:1 263-273.
- Kahyaoğlu M., Daban Ş., & Yangın S. (2008). İlköğretim öğretmen adaylarının çevreye yönelik tutumları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (11), 42-52.
- Karaca, C. (2007). Çevre, insan ve etik çerçevesinde çevre sorunlarına ve çözümlerine yönelik yaklaşımlar. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 1-19.
- Karakaya, Ç. ve Çobanoğlu E. O. (2012). İnsanı merkeze alan (antroposentrik) ve almayan (nonantroposentrik) yaklaşımlara göre eğitim fakültesi son sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik bakış açıları. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 9(3), 23-35.
- Karakaya, F. , Avgin S. ve Yılmaz M. (2018). Fen Bilgisi öğretmen adaylarının çevreye yönelik etik tutumlarının incelenmesi. *Başkent University Journal of Education* 2018, 5(2), 225-232.
- Karaköse T., Kocabaş İ. (2006). Özel ve devlet okullarında öğretmenlerin beklentilerinin iş doyumu ve motivasyon üzerine etkileri. *Eğitimde Kuram ve Uygulama Dergisi*, 2 (1), 3-14
- Karasar, N.(2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kayaer, M.(2013). Çevre ve Etik Yaklaşımlar. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1, (2),2.
- Kaygısız, G. , Benzer, E. , Eren, C. (2019). Aktif öğrenmeye dayalı etkinliklerin okul öncesi öğretmen adaylarının çevre etiği farkındalığı, çevre davranışı ve çevre eğitimine ilişkin özyeterliliklerine etkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 50, 125-141.
- Keleş, R. ve Ertan, B. (2002). *Çevre hukukuna giriş*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Kılıç, S. (2008). *Çevre Etiği: Ortaya Çıkışı, Gelişimi Ve Sonuçları*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Kıyıcı, F. B. (2009). Eğitim fakülteleri için genel çevre bilimi ders kitabı, Sevinç, V., (Ed) Ankara: Maya Akademi Yayınları
- Kortenkamp, K. V. ve Moore, F. C. (2001). Ecocentrism and anthropocentrism: Moral reasoning about ecological commons dilemmas. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 261-272.
- Kuhlemeier, H., Huub Van, D., & Nijs, L. (1999). Environmental knowledge, attitudes and behavior in dutch secondary education. *The Journal of Environmental Education*, 30 (2), 4-14.
- Olgun, H. (2012). Ekoemizm: kadın- doğa ilişkisi ve ataerkil tahakküm. O. İmge ve H. Olgun (Ed.) İçinde, Yeşil ve siyaset, siyasal ekoloji üzerine yazılar (s.357- 385). Ankara: Lotus Yayınevi.
- Öcal, T. (2013). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 27, 333-352.
- Özdemir, S. (2013). *Fen ve teknoloji öğretmen adaylarının çevre bilinci ve çevreye yönelik tutumlarının kişilik özellikleri açısından incelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Özer, U. (1993). *Yükseköğretimde Çevre İçin Eğitim Çevre Eğitimi*. Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayını.
- Özer, U. (2007). *Türkiye'de Çevre Eğitimi*. Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayınları. 79-88.
- Özgen, N. (2012). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları: Türkiye örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 403-422.
- Özkan, S. (2018). *Çevrenin korunması ve çevre sorunlarının azaltılmasında ekolojik akımların rolü: kamu kurumları örneği. Doktora tezi*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Pieper, Ö. A. (1999). *Etiğe geçiş*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Polat, S. (2012). *Öğretmen adaylarının (sosyal bilgiler, fen bilgisi, ilköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi, Türkçe) çevre sorunlarına yönelik tutumları. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*. Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Pooley, J. A. ve O'Connor, M. (2000). Environmental education and attitudes: Emotions and beliefs are what is needed. *Environment and Behavior*, 32(5), 711-723.

- Selvi, M. (2007). *Biyoloji öğretmeni adaylarının çevre kavramları ile ilgili algılamalarının değerlendirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi.* Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Şahin, Z. S. (2010). Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin mesleğe yönelik tutumları ve yeterlilik algılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. Selçuk Üniversitesi.
- Thompson, S. C. G. ve Barton, M. A. (1994). Ecocentric and anthropocentric attitudes toward the environment. *Journal of Environmental Psychology, 14*(2), 149-157.
- Türkmen, L. (2008). Çevre eğitimi ders kitabı. O Bozkurt (Ed.) Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 153-177.
- Türkoğlu B. (2018). Farklı meslek çalışanı ebeveynlerin okul öncesi öğretmenlerine ilişkin görüşlerine nitel bir bakış. *Kurumsal Eğitim Bilim Dergisi, UBEK-2018 100-124* Aralık 2018
- Yağanak E. ve Önkal, G. (2005). Felsefe ansiklopedisi. A. Cevizci (Ed.) içinde, Çevre etiği. Ankara: Babil Yayınları.
- Yıldız, K., Baykal, T. ve Altın, M. (2002). Çevrenin tanınması ve öneminin kavranmasına yönelik örnek bir sulak alan çalışması. Gazi Üniversitesi, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22* (3), 1-9.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Bu araştırma birinci yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiş olup ikinci yazar danışmanlığını yapmıştır. Birinci yazar, verilerin toplanması ve analizlerini gerçekleştirmiş olup araştırmanın raporlaştırılması ise iki araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir.